

Ud med Italien – leve Møgeltønder – en replik til Jes Fabricius Møller: "Divisionskommandoen i Roskilde"

AF KIM FURDAL

Det er altid glædeligt, når ens artikler ikke bare bliver læst, men også igangsætter ny forskning. Dette gælder også Jes Fabricius Møllers artikel "Divisionskommandoen i Roskilde". Hensigten med mit lille bidrag om Dronning Margrethes Vej 39 i Roskilde var at belyse arkitekturens veje i Danmark i det tyvende århundredes første årtier særligt med henblik på at belyse vejen fra et regionalistisk epicenter på Slesvigs vestkyst til Kongeriget. Historie er lyskegler, der lyser noget op i fortiden og lader resten (det meste) ligge i mørke eller tasmørke. Min artikel lod en række aspekter ligge, og dem har Fabricius Møller grebet på fornem vis.

Fabricius Møller har dog også et lidt mere polemisk ærinde i forhold til pointen i min artikel, nemlig at bygningen er et stykke Heimatschutzarkitektur, hvis forlæg er den tyske højskole i Tinglev (opført 1908), tegnet af berlinarkitekterne Paulus, Dinklage og Lilloe. Den handske tager jeg gerne op.

Fabricius Møller skriver, at det ikke er Sven Sindings navn, der står på tegningen af huset, men opstalten er signeret af Carl Frederik Suhr Schouboe, kaptajn ved ingeniørregimentet i København. Han glemmer dog en vigtig detalje. Ifølge den kopi af bygningstegningerne, som Fabricius Møller venligst har tilsendt, står der: "Udkastet under Ledelse af C.F.S. Schouboe. Kaptajn". Signaturen er garantien for autenticiteten og det er geniets hånd, der har skabt værket. Det er derfor en helt usædvanlig signering, der ikke siger "C.F.S. Schouboe gjorde mig", men "C.F. S. Schouboe administrerede mig". Forklaringen giver Sven Sinding selv:

"De nævnte Statsarbejder blev lagt ind under den midlertidige oprettede 3dje Ingeniørdirektion med oberst A. Thortsen som Chef, således at den detaljerede udarbejdelse over-

Kim Furdal (1959) cand. mag. i historie og etnologi ved Københavns Universitet og ph.d. med afhandlingen "Kampen om lokalhistorien" 2012. Siden 2017 leder af Ærø Museum. Har skrevet en række bøger inden for bl.a. sønderjysk lokalhistorie, byhistorie, arkitekturhistorie, og lokalhistoriens kulturhistorie.

droges Direktionens første (og eneste) Bygningsdistrikt, for hvilket Kaptajn C.F. Schouboe blev ansat som Chef, assisteret af Premierløjtnant J.T. Helsted.

I foråret 1912 ansattes jeg ved Distriktet som Architekt og Leder af Tegnestuen, og Projekteringen af de egentlig Bygningsarbejder påbegyndtes.

Arbejdet har da været saaledes fordelt, at den fuldstændige Projektering af Bygningerne er udført af Tegnestuen, medens den administrative Side af Sagen er varetaget af Distriktets officerer..."¹

Arkitekt Henning Larsen er krediteret for Operahuset i København. Det betyder ikke, at han personligt alene har tegnet Operaen, men han var den kreative leder og ejer af Henning Larsen Tegnestue A/S. Med mindre Fabricius Møller kan finde en "spøgelsesarkitekt" på hærens arkitektkontor, vil jeg fastholde, at arkitektkontorets leder, Sven Sinding, er den kreative sjæl bag Dronning Margrethes Vej 39.

Signeringen sætter ikke spørgsmålstegn ved Weilbachs tilskrivning af bygningen. Som mange statslige rapporter m.m. har bygningen ikke en skaber, men blot en chef, der har godkendt tegningerne. Sinding var en ung og ambitiøs arkitekt, der i andre sammenhænge var omhyggelig med at kreditere andre arkitekter. Det er muligvis forklaringen på, at han har haft behov for at understrege arbejdsgangene omkring kasernebyggeriet. Sagt med andre ord, Schouboe signerede som chef og det er uvist, om han overhovedet var i stand til at slå en streg på en bygningstegning.

Dermed er vi tilbage ved forlægget. Det er ganske rigtig ikke let at finde forlægget, men det er en klassisk disciplin i arkitekturhistorien, hvor man er knap så berøringsangst. Fabricius Møller skriver: "Et karakteristisk motiv [i den nationale stil og Bedre Byggeskik] er de to gavlkviste, der er forbundet af sammenhængende kvistvinduer indrammet af bindingsværket". Det kræver nogle bemærkninger. Der er ikke tale om gavlkviste i almindelighed, men friserkviste.

Friserkvisten er en parafrase over den såkaldte "arkengaf", en karakteristisk rød frontkvist over hoveddøren til det vestslesvigske længehuse, som formentlig dukkede op i midten af 1700-tallet efter frisisk forbillede.²

Kvisten fortsætter underetagens murværk og afsluttes af en spidsgavl under tagrygningen. Karakteristisk er også lugen, som blev anvendt til indladning af hør på loftet. De små flunker under det relativt store tag er som fronten murede i røde sten. Kvisten kan være forsynet med forskel-

lige former for murstenspryd. Forbilledet for såvel de danske som tyske arkitekter er den oprindelige simple frontkvist fra 1700-årene i et fag.³

Kendetegnende for friserkvisten er den lille opskalkning, der afslutter taget.

Sven Sinding tog tydeligvis friserkvisten til sig, som næsten blev en signatur for mange af hans bygninger. I hans beretning i *Architekten* fra opmålingsturen i 1907 bringer han således et billede af en arkengaf i Møgeltønder, en landsby, som der ifølge Sinding ikke findes magen til i Kongeriget.⁴

Vi finder den på kasernen i Holbæk, en bygning som i øvrigt er opført i statslig nybarok.⁵

Den dukker også op på en lille staldbygning på kasernen i Roskilde, om end kvisten her har fået en lille gesims under kvistens port, så den ikke bliver ført ned i underetagen.⁶

Så finder man friserkvisten flere steder i kvarteret omkring Dronning Margrethes Vej.

At man finder motivet i Bedre Byggeskik er logisk, da Bedre Byggeskik som Heimatschutz stil havde stærke rødder i den vestslesvigske arkitektur. Som etnolog Peter Dragsbo skriver om Kirkestien 4 i Møgeltønder, blev huset med kvisten og de to karnapper efterlignet over hele Danmark.⁷

Man kan altid trække et enkelt element ud, men nok så afgørende er helheden, som Fabricius Møller ikke for alvor vil forholde sig til, men som de forbipasserende møder. En bygning er ikke opført i rundbuestil blot fordi den har rundbuede vinduer og heller ikke nybarok fordi vinduerne står i rækker og geled, som karle til gymnastik i forsamlingshuset. Bygningen er hverken nybarok, Bedre Byggeskik eller nationalromantik.

Varmings hovedbygning til Statshospitalet i Nykøbing og Roskilde Højskole tegnet af Plesner har meget lidt tilfælles med Sindings bygning. Men der er selvfølgelig berøringsflader. Reaktionen mod historicismen kom i to omgange. Først en nationalromantisk med arkitekter som Ulrik Plesner, H.B. Storck og Martin Nyrop. Siden fulgte Sindings generation op med afsæt i en folkelig byggeskik.⁸

Det giver ingen mening, at Sinding skulle have hentet inspiration fra den ældre generation af arkitekter i det gamle land for at skabe en bygning, der umiskendelig ligner den tyske højskole i Tinglev. Især når man erindrer hans udtrykte begejstring for den vestslesvigske bygningskultur, som friserkvistene på hans kasernebygninger vidner om. Det er teoretisk muligt, men som jeg har argumenteret for, næppe sandsynligt.

Fig. 1. Den tidligere tyske højskole i Tinglev, tegnet af berlinarkitekterne Dinklage, Paulus og Lilloe, 1908. Bygningen er i dag skole for Beredskabsstyrelsen. Foto: Kim Furdal.

Fig. 2. Friserkvist gengivet i "Vorlegeblad" udgivet af Baupflege Tondern 1908-09.

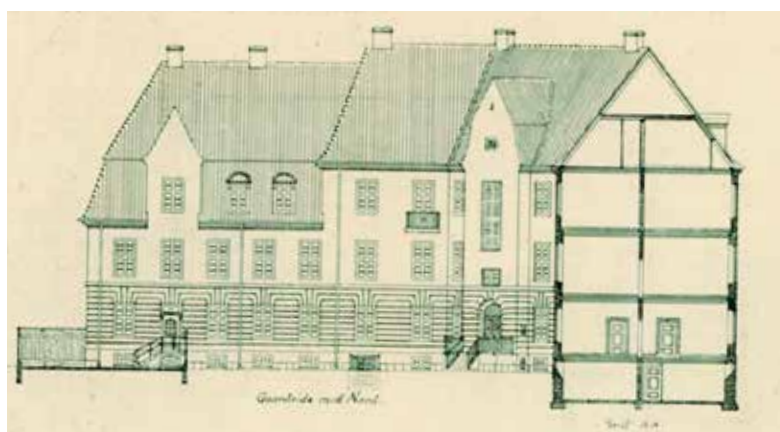

Fig. 3. Friserkvist på Sven Sindings kasernebygning opført i nybarok, hvor han også fik plads til en friserkvist. Gengivet i Sven Sinding 1914a.

Fig.4. Friserkvist med ladeport på staldbygning på kasernen i Roskilde tegnet af Sven Sinding og gengivet i Sven Sinding 1914b.

Fig. 5. Friserkvist på Dronning Margrethes Vej 44. Foto: Kim Furdal.

Fig. 6. Konge Valdemars Vej 7 med to friserkviste. Bemærk opsalkningen. Foto: Kim Furdal.

Næste gang jeg besøger Roskilde, vil jeg nyde kvarterets mange huse i Heimatschutz stil/Bedre Byggeskik og de mange friserkviste, nu vidende at Sven Sinding som en anden Landesbaurath C.F. Hansen har censureret bygningerne.

Litteratur

- Dragsbo, Peter (1999): "Mellem regionalisme og nationalisme. Ballum Slusekro og den slesvigske 'hjemstavnstil'". I: Stoklund, Bjarne: *Kulturens nationalisering*. København, s. 173-189.
- Dragsbo, Peter (2003): "Ud med italien, leve Møgeltønder". I: *Sønderjysk Månedsskrift*, s. 243-253.
- Lehman, Otto: "Die bisherigen Ergebnisse der Hausforschung für das Volksturm im deutschen Schleswig". I: *Nordelbingen* 1938, s. 69-107. *Møgeltønder. Slotsby og Bondeby. Fredningsstyrelsen og Tønder Kommune* (1985).
- Sinding, Sven (1908/09): På opmåling i Sønderjylland med 3. decbr. I: *Architekten*, s. 435-442.
- Sinding, Sven (1914a): Statskasserne i de nye sjællandske garnisonsbyer. Administrationsbygninger og gymnastikhus for garnisonen i Holbæk. I: *Architekten*, s. 89-94.
- Sinding, Sven (1914b): Statskaserne: I de nye sjællandske garnisonsbyer. Administrationsbygning for garnisonerne i Roskilde, Slagelse og Vordingborg. I: *Architekten*, s. 97-100.

Noter

- 1 Sinding, Sven (1914a), nr. 11, s. 93.
- 2 Lehman, Otto (1938), s. 74 og 78. Lige som begreber som "længehus" og "arkengaf" leder man forgæves efter definition af begrebet "friserkvist" i et nyere arkitekturleksikon som Jens Fleischer: "Arkitekturleksikon" København 2007. Forklaringen er formentlig, at begreberne har rod i byggeskik, dvs. de folkelige byggetraditioner og ikke det, vi normalt forbinder med arkitektur.
- 3 Møgeltønder. Slotsby og Bondeby. Fredningsstyrelsen og Tønder Kommune 1985, s. 74.
- 4 Sinding, Sven (1908/09), s. 441.
- 5 Sinding, Sven (1914a), s. 89.
- 6 Sinding, Sven (1914b), s. 100.
- 7 Dragsbo, Peter (2003), s. 247.
- 8 Dragsbo, Peter (1999), s. 180.